

EWA CISEK*

WSPÓŁCZESNE OSŁO – „SERCE MIASTA” NA GRANICY GÓR I MORZA

CONTEMPORARY OSLO – "HEART OF THE CITY" ON THE BORDER OF MOUNTAINS AND THE SEA

Streszczenie

W artykule nakreślono obraz współczesnego centrum Oslo jako przykład otwierających się na siebie i wzajemnie się dopełniających różnorodnych przestrzeni miejskich, stanowiących dawne i obecne „serca miasta”. Podkreślono wagę czynników: geograficznych, historycznych i kulturowych znacząco wpływających na układ urbanistyczny założenia.

Słowa kluczowe: archetyp, przestrzeń miejska

Abstract

The article outlines the image of the contemporary centre of Oslo as an example of various urban spaces that open themselves to each other and complement each other, thus constituting old and new "hearts of the city". We emphasized the importance of geographical, historical and cultural factors which have a significant impact on the urban arrangement of the layout.

Keywords: archetype, space of town

* Dr inż. arch. Ewa Cisek, Zakład Projektowania Architektury Mieszkaniowej, Wydział Architektury, Politechnika Wroclawska.

Archetypowe motywy doświadczania świata, takie jak „miejsce” czy „droga” odnoszą się zazwyczaj do najwcześniejszych stadiów rozwoju organizmów miejskich. Tworzą często starówkę miasta komponowaną wokół otwartej przestrzeni interakcji i *sacrum* lub ulicy skupiającej ważne dla danej społeczności cele pośrednie i ostateczne – usytuowane w punkcie kulminacyjnym założenia urbanistycznego. Niekiedy oba te motywy łączą się ze sobą i na podobieństwo nordyckiego splotu kreują różnorodną i bogatą w sensualne wrażenia przestrzeń. Dawne, często już zapomniane „serca miasta” odradzają się w nowej, niejednokrotnie zaskakującej formie, stanowiąc naturalne i zarazem atrakcyjne dopełnienie współczesnego centrum. Doskonałym tego przykładem jest Oslo – miasto, w którym przeszłość wciąż jest obecna na równi z teraźniejszością, zaś dawne jego kolebki stanowią ważne dla mieszkańców miejsca spotkań i wydarzeń kulturalnych.

Położone na samym końcu Oslofjordu miasto zdaje się u swych granic obejmować wodę ramionami. Od strony lądu otaczają je niskie zalesione wzgórza – na najwyższym z nich bieje krzywizna skoczni narciarskiej Holmenkollen. W obrazie miasta góry obecne są na równi z morzem, fiordem i lasami. Podobnie jak inne, większe norweskie aglomeracje miejskie, takie jak Trondheim, Tromsø czy Stavanger, założenie to nie rozrosło się nadmiernie, dzięki czemu zachowało szeroki kordon otulającej je zieleni rekreacyjnej. Znaczną jej część stanowią tereny parkowe, głównie ogrody pałacowe Slottsparken oraz kilka parków rozciągających się na północ aż po zalesione wzgórza podmiejskich terenów rekreacyjnych. Obszar położony po zachodniej i wschodniej stronie fiordu stanowi zaplecze przemysłowe miasta.

Patrząc na panoramę Oslo od strony wody, można zauważyć, że w mieście jest mało wysokich budynków. Zabudowa tworzy zwartą masę wspinającą się leniwie na okalające ją wzgórza, zaś „serce” całego układu urbanistycznego mieści się na granicy spotkania gór i morza. Strefa nabrzeża portowego i przyległe do niego ulice tętnią życiem, stając się sceną dla wielu wydarzeń kulturalnych.

Obecna forma centrum ukształtowana jest w sposób umożliwiający przemieszczanie się po nim pieszo. Układ całego założenia łączy się ściśle z burzliwą historią miasta i jego nietypowym położeniem.

Dawne „serce” pierwotnej osady mieściło się na wschód od obecnego centrum pomiędzy trzema rzekami: Bjørvika, Alna i Hovin. W 1624 r. liczące 3 tys. mieszkańców Oslo doszczętnie zniszczył potężny pożar. Król Christian IV przeniósł je na nowe miejsce – w bliskie sąsiedztwo średniowiecznego zamku z twierdzą Akershus slott og festning. Miasto otrzymało nową nazwę i całkiem odmienną formę. Kristiania (1878), potem przemianowana na Christiania (1624–1925), została zbudowana w oparciu o prostokątną siatkę ulic, przez co bardzo różniła się od swojego średniowiecznego pierwowzoru.

Oba dawne centra Oslo uzyskały w czasach współczesnych całkiem nowe oblicza. W dniu 12 kwietnia 2008 r. w zatoce Bjørvika miało miejsce uroczyste otwarcie Opery Narodowej, która stała się nowym symbolem stolicy Norwegii (arch. Snøhetta). Imponujący budynek ze szkła i białego marmuru zbudowano na miejscu dawnego placu targowego stanowiącego centrum pierwszego średniowiecznego miasta. Rzeki, pomiędzy którymi powstała pierwotna osada, zostały zabudowane i płyną obecnie pod ziemią. Nowa Opera jako centrum kulturalne o dużym zasięgu oddziaływania stała się pomostem łączącym przeszłość miasta z jego teraźniejszością [1]. W jej bliskim sąsiedztwie znajdują się tereny portowe, które mają w przyszłości zostać przeznaczone pod budownictwo mieszkaniowe i rozwój w stylu śródmiejskim. Dalej na wschód usytuowana jest zabytkowa dzielnica Gamlebyen, która jako relikwium średniowiecznej przeszłości jest sukcesywnie modernizowana i uzupełniana współczesną zabudową [4].

Historyczny obszar Christianii usytuowany w pasie nabrzeża portowego w planie współczesnego miasta nosi obecnie nazwę „Kvadraturen” – „Czworobok”, zaś jego centrum – Christiania torv. Na rozległym placu, ulubionym miejscu spotkań mieszkańców Oslo, ustawiono w 1997 r. rzeźbę palca wskazującego Christiana IV. Teren ten o silnie zgeometryzowanym układzie ulic i placów ograniczony jest od północy ulicą Rådhusgata, a na południu zamkiem Akershus. „Kvadraturen” jest doskonałym przykładem łączenia historycznej, zabytkowej zabudowy ze współczesną. Jako przykład można wymienić adaptację XVII-wiecznego kwartału mieszkaniowego „Christiania Quartalet” na pomieszczenia biurowe autorstwa Nielsa Torpa (realizacja 1996 r.) oraz rozbudowę Muzeum Architektury wg projektu Sverre Fehna (reali-

zacja 2005–2008) [3]. Znajduje się tu również wiele siedzib firm przewozowych, starych giełd i muzeów. Do najbardziej okazałych budowli należą: sala koncertowa Gamle Logen, filмотeka Cinemateket oraz Muzea: Sztuki Współczesnej (Musset for Samtidskunst), Sztuki Nowoczesnej (Astnup Fearnley-museet) i Architektury (Norsk Arkitekturmuseum) [5].

Na zachód od historycznego obszaru rozciąga się teren zmodernizowanej dzielnicy portowej z atrakcyjnie uformowaną i wzbogaconą rzeźbami promenadą, budynkiem ratusza Rådhuset (arch. Arnstein Arnberg i Magnus Poulsson, realizacja 1950 r.) oraz nowoczesnym zespołem mieszkalno-usługowym Aker Brygge stanowiącym udaną adaptację dawnej zabudowy stoczni Akers Mekaniske Verksted [2]. Większość budynków tego kompleksu zaprojektował Niels Torp (realizacja 1985–1989). Na samym końcu założenia znajduje się budynek Stranden autorstwa Kari Nissan Brodtkorb. Przyległy do niego suchy dok nadaje nieruchomości kształt trójkąta z dwóch stron otoczonego wodą (realizacja 1990 r.).

Równoległe do tętniącego życiem nabrzeża rozciąga się główna ulica Oslo Karl Johans Gate. Stanowi ona współcześnie najważniejszą oś urbanistyczną miasta. Na zachodzie przechodzi w szeroką aleję prowadzącą do Pałacu Królewskiego Det Kongelige Slottet, zaś na wschodzie zakończona jest placem Jernbanetorget, przy którym znajduje się dworzec Oslo S (Oslo Sentralstasjon). Karl Johans Gate została zaprojektowana w 1826 r. przez królewskiego architekta H.D.F. Linstowa krótko po przyjęciu przez Norwegię konstytucji w 1814 r. Łączyła pierwotnie Pałac Królewski z „Kvadraturen”. 30 lat później ulica została poszerzona i zmodernizowana. Zwłaszcza zachodnia jej część przy parku Studenterlunden została ukształtowana w sposób umożliwiający odbywanie się tu corocznych uroczystości z okazji Święta Narodowego 17 maja. Pierwsze jego obchody zorganizowano w 1836 r. W tym dniu przez centra miast, miasteczek i wsi przechodzą dziecięce pochody, składające się z odświętnie ubranych młodych ludzi dzierżących miniatury norweskich flag i maszerujących przy dźwiękach szkolnych orkiestr. Towarzyszą im przechodnie, ustawieni szpalerami wzdłuż trasy pochodu. Po paradzie odbywają się festyny i inne wydarzenia kulturalne. Pierwsze dziecięce pochody odbyły się w 1870 r., zaś od 1906 r. rodzina królewska zbiera się na balkonie Pałacu Królewskiego w Oslo, aby pozdrawiać maszerujące dzieci. Ten ważny punkt kulminacyjny i docelowy dziecięcego pochodu położony jest na wzgórzu. Główna ulica stolicy, poczynszy od Parlamentu Stortinget aż do Pałacu Królewskiego, pnie się dynamicznie pod górę. Po jej lewej stronie usytuowane są tereny zielone ze skwerami i placami, zaś po prawej XIX-wieczna zabudowa z budynkami Uniwersytetu (arch. Christian H. Grosch) i muzeami [2]. Wschodnia część Karl Johans Gate stanowi dla odmiany promenadę z domami towarowymi, sklepami branżowymi i lokalami gastronomicznymi. Ulica jest wciąż modernizowana, o czym świadczą atrakcyjnie zaprojektowana nawierzchnia, budynek „Arkady” wprowadzający przechodniów do przekątniowego pasażu oraz „Kiosk” (arch. Snøhetta, realizacja 2005 r.) otoczony letnimi ogródkami – nowocześnie zaprojektowana przestrzeń wzbogacająca ciąg pieszy. Nowe elementy stają się nie tylko tłem dla istniejącej XIX-wiecznej architektury, ale tworzą wraz z nią nową jakość (kolejne modernizacje ulicy miały miejsce w 1970 r. i 2005 r.).

W 2000 r. liczba ludności Oslo przekroczyła pół miliona. Miasto stało się metropolią o bogatym życiu kulturalnym, zwłaszcza że dochody płynące z wydobycia ropy naftowej przeznaczają się głównie na rozwój sztuki i modernizację istniejącej już tkanki miejskiej.

Obecne „serce miasta”, które można przemierzyć pieszo w ciągu niespełna dwóch godzin, stanowi ulica Karl Johans Gate ukształtowana w sposób umożliwiający coroczne obchody święta 17 maja i ekspozycję dzieł sztuki. Zakończona zmodernizowanym budynkiem dworca łączy się ona szklanym łącznikiem z gmachem nowej Opery Narodowej w zatoce Bjørvika. Dzięki temu miasto uzyskało drugi, po usytuowanym na wzgórzu Pałacu Królewskim, punkt kulminacyjny – gmach Opery otwierający się na Oslofiord. Dopelnieniem całego założenia są przestrzenie rekreacyjne zlokalizowane w obrębie nabrzeża portowego z Aker Brygge oraz kwartał „Kvadraturen”, gdzie gromadzone są cenne dzieła sztuki. Planowane jest tu również wzniesienie dużego kompleksu muzealnego. Tak ukształtowane „serce miasta”

stało się sceną dla ważnych wydarzeń kulturalnych, dzięki którym dziedzictwo przeszłości tego miejsca egzystuje nadal jako element teraźniejszości.

Archetypal motives of experiencing the world such as "place" or "way" usually refer to the earliest stages of urban organisms development. They often create the old town of the city which is constructed around an open space of interaction and *sacrum* or a street which focuses indirect and final aims important for a given community – situated at the culminating point of the urban layout. Many a time these motives overlap each other and in the image of a Nordic cord they create a space that is diverse and rich in sensual impressions. Old, forgotten "hearts of cities" become renewed in a repeatedly surprising form and they constitute a natural and at the same time attractive complement of the modern centre. A perfect example of this phenomenon is Oslo – the city where the past is still present now and the old cradles of the town continue to be important meeting places for the residents and the sites of various cultural venues, still burning with bright lights, but differing significantly from the contemporary patterns.

Situated at the very end of Oslofiord, the city seems to embrace water with its arms at its borders. From the side of the land it is surrounded by low wooded hills – the highest peak hosts the white curvature of the Holmenkollen ski jump. On a par with the hills, the image of the city also comprises the sea, fiord and forests. Similarly to other Norwegian major urban agglomerations such as Trondheim, Tromsø or Stavanger, this layout did not expand excessively, thanks to which it retained a wide leisure green belt which wraps the city like a jacket. Most of this belt is covered by parks, mainly Slottsparken palace gardens as well as a few parks extended towards the north as far as the forested hills of the suburban recreation areas. The part which is situated in the west and the east constitutes the industrial hinterland of the city.

Looking at the panorama of Oslo from the water, we can notice that there are very few tall buildings in the city. The buildings create a dense mass climbing lazily on the encircling hills whereas "the heart" of the whole urban system is placed on the boundary of the meeting point of the sea and the mountains. The wharf area and the adjacent streets teem with life, thus becoming the scene of many cultural events.

The present form of the centre is shaped in a way that facilitates walking movement around the place. The whole layout is closely connected with the stormy history of the town and its untypical location.

The old "heart" of the original settlement was situated to the east of the existing centre between the three rivers: Bjørvika, Alna and Hovin. In the year 1624 there was a great fire that caused the then Oslo – the city of three thousand inhabitants – burn to the ground. The king Christian IV moved the city to a new location, which was in the vicinity of the stronghold Akershus slott og festning. The city was given a new name and quite a different form. Kristiania (1878), later renamed to Christiania (1624–1925) was built on the base of the rectangular grid of streets, which was very different from its Middle Age prototype.

Both of the old centres of Oslo received in our modern times totally different shapes. On 12 April 2008 a new National Opera in the Bjørvika Bay was ceremoniously opened – it soon became a new symbol of the Norwegian capital city (arch. Snøhetta). This impressive building made of glass and white marble was erected on the site of the old marketplace which constituted the centre of the original Middle Age town. The rivers between which the original settlement was built were developed and now they flow underground. The New Opera House, as a cultural centre which has a huge range of general impingement, became a platform combining the past of the city with its presence [1]. In the vicinity there are harbour areas which in the future are to be developed as residential districts of the downtown type. Further to the

east there is a historic district called Gamlebyen – a relic of the Middle Age past – which is successively modernized and refreshed by modern buildings [4].

The historic area of Christiania situated in the harbour belt in the plan of the contemporary city is now called "Kvadraturen" – "Quadrangle", while its centre is called Christiania torv. In 1997 on an extensive square which is a favourite meeting place of Oslo residents a statue of Christian IV's index finger was erected. From the northern side, this area of a decisively geometric system of streets and squares is limited by a street called Rådhusgata and from the south by the castle Akershus. "Kvadraturen" is a perfect instance of the combination of historic and modern contemporary buildings. A good example is the adaptation of the XVII century residential quarter "Christiania Quartalet" for offices realized by Niels Torp (in 1996) and the development of Museum of Architecture according to the design of Sverre Fehn (carried out in the years 2005–2008) [3]. There are also many seats of carriage companies, old stock exchanges and museums. Among the most impressive buildings are: concert hall Gamle Logen, film archives Cinemateket as well as museums: Contemporary Art Museum (Musset for Samtidskunst), Modern Art Museum (Astrup Fearnleymuseet) and Architecture Museum (Norsk Arkitekturmuseum) [5].

To the west of this historic area there is a modern harbour district with an attractively formed promenade adorned with statues, the town hall building Rådhuset (architect Arnstein Arnberg and Magnus Poulsson, completed in 1950) and a modern residential and service complex called Aker Brygge, which constitutes a successful adaptation of the old ski jump development Akers Mekaniske Verksted [2]. Most of the buildings of this complex were designed by Niels Torp (completed in 1985–1989). At the very end of this layout there is a building Stranden designed by Kari Nissan Brodtkorb. The dry dock adjacent to it gives the building the shape of a triangle surrounded by water from both sides. The appearance of this building can be associated with a bow of a ship or an English warehouse (completed in 1990).

Parallel to the harbour teeming with life, there is the main street of Oslo – Karl Johans Gate. It is now the most important urban axis of the city. In the west it becomes a wide avenue leading to the King's Palace Det Kongelige Slottet, while in east it is limited by the square Jernbanetorget, where the Oslo S train station is situated (Oslo Sentralstasjon). Karl Johans Gate was designed in 1826 by the royal architect H.D.F. Linstow shortly after Norway adopted its constitution in 1814. Thirty years later the street was widened and modernized. Its western part situated close to the Studentertunden Park is especially formed so as to enable the annual National Holiday of 17 May to take place there. It was organised for the first time by the Parliament Storting in 1836. On that day in the centres of towns, cities and villages there are processions of children and festively clothed young people who carry miniatures of Norwegian flags and march to the tunes of school orchestras. They are accompanied by passers-by who stand in rows along the route of the procession. After the parade is finished, there are numerous fests and other accompanying cultural venues. Such children's processions took place for the first time in 1870, whereas starting from 1906 the Royal Family gathers on the balcony of the Royal Palace in Oslo to greet the marching children. This important culminating and target point of the children's parade is situated on a hill. Starting from the seat of Parliament Stortinget and up to the Royal Palace, the main street of the capital city climbs dynamically upwards. On its left side there are green areas with numerous squares while on the right there are XIX century University buildings (architect Christian H. Grosch) and museums [2]. The eastern part of Karl Johans Gate constitutes a promenade with department stores, designer shops and restaurants. This street is still modernized which is best illustrated by the block "Arkady" that leads passers-by into a diagonal passage as well as "Kiosk" (arch. Snøhetta) surrounded by summer gardens – it is a modern area which further enriches this shopping arcade. The new elements are not only becoming a mere background for the existing XIX century architecture, but along with it they create a new and interesting quality (rebuilding of the street: 1970, 2005).

In the year 2000 the population of Oslo exceeded half a million. The city has become a metropolis featuring a rich cultural life – especially since the profits from the oil extracting industry are mainly

designated to the development of art and modernization of the existing town web. The present "heart of the city" is shaped in a way that facilitates walking movement around the place. Karl Johans Gate is especially formed so as to enable the annual National Holiday of 17 May and home to many works of art to take place there. The main street of Oslo is limited by the square, where the Oslo S train station situated, which connected with new National Opera in the Bjørvika Bay. The present Oslo has two important culminating and target point: the Royal Palace situated on a hill and new National Opera in the Bjørvika Bay. Aker Brygge and "Kvadraturen" comply the urban layout. The centre, which has been shaped for ages, is now home to many precious works of art. There are also plans to erect a big museum complex in this area. "The heart of the city" is a scene of numerous significant cultural events thanks to which the past inheritance of that place is still becoming an element of its present times.

Bibliografia – Bibliography

- [1] Gromholt S.M., *Oslo's Opera*, A10 new European architecture, 20/2008, 4-5.
- [2] Grønvoild U., Havran J., *Priset arkitektur 1904–2000*, Oslo 2000, 34-37, 38, 168-173.
- [3] Lending M., *Museum of architecture, Oslo*, A10 new European architecture, 20/2008, 22-25.
- [4] Martens J.D., *Århundredets norske boligprosjekter 1900–2000*, Oslo 2000, 340-341.
- [5] Rognerød D.J., Havran J., *Christiania Kvadraturen i Oslo*, Oslo 1998, 82-84.

- II. 1. Karl Johans Gate – zachodnia część ulicy przy parku Studenterlunden ukształtowana w sposób umożliwiający coroczne pochody i parady z okazji Święta Narodowego 17 maja (fot. aut.)
- III. 1. Karl Johans Gate – the western part of the street by the Studenterlunden Park is formed in a way that facilitates the annual parades and processions on the occasion of the National Holiday 17 May (photo auth.)